The field surveys at archaeological, mythological, and historical sites

During July – November 2019, BRIAI surveyed 14 sites with signs of cultural heritage features in Kelmė, Panevėžys, Raseiniai, and Švenčionys Districts, discovering or receiving from people 263 Iron Age – Modern Age archaeological finds. Legal protection was proposed for 5 sites with archaeological and historical value, one of which needs a field evaluation, and another 5 sites need further field surveys.

In Kelmė District, the Aukštiškiai find spot (Fig. 1) and Kuršiai find spot I, where a 2nd–3rd-century barrow site surveyed and excavated by Tadas Daugirdas in 1887 was identified (Figs. 2, 3), were surveyed. In Raseiniai District, the Jūkainiai (Figs. 10, 11) and Nemakščiai (Figs. 12, 13) find spots were surveyed. Tytuvėnai Forest dugout site II (Kelmė District), where participants at a meeting of all the Lithuanian partisan commands rested and worked in the summer of 1949, was identified (Fig. 4). In Panevėžys District, Raguva Forest bunker site III, where, on 21 September 1952, it is conjectured that partisan captain, author, and Lithuanian literature critic, Bronius Krivickas died (Fig. 6–8), was surveyed and the Raguva stone with a conical cup mark (Fig. 9) was examined. In Švenčionys District, the survey identified the Antanai Forest partisan archive find spot, where the archive of the Tigras Brigade of the Vytautas Military District, one of the most significant finds of this nature during the entire history of independent Lithuania, was discovered in 1999 (Fig. 14).

Ernestas Vasiliauskas

Nartaučių kaimo žvalgymai

Archeologams Nartaučiai (Joniškio r., Satkūnų sen.) labiau buvo žinomi kaip 1921 m. rasto XIII a. lobio–aukos (kryželiai, zoomorfiniai pakabučiai) radimvietė (Kuncienė O., Prekybiniai ryšiai IX–XIII amžiais, *Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I–XIII a.*, V., 1972, p. 250, pav. 15; *LAA*, 1977, t. III, p. 132; Vasiliauskas E., XII–XIII a. zoomorfiniai pakabučiai Žiemgalos teritorijoje, *Lituanistica*, 2003, 2(54), pav. 2). Apylinkėse (buvusiose Daunoravos dvaro valdose) žinomi ir kiti archeologijos paminklai – Platonių senovės gyvenvietė (V–VI a.), Didžiosios Daunoravos dvaro sodyba (XVI–XVIII a.), dvaro žemių riboženkliai I ir II (XVI–XIX a.) bei kita.

Nartaučių kaimas minimas jau XV–XVI a. rašytiniuose šaltiniuose. Antai 1426 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos sienos nustatymo sutartyje siena tarp Sidabros kalno (*Suddoberschenn Berghe*) ir Šventosios upės (*Heiligen A*), dabar Joniškio apylinkės, minimi Valiūnų (*Wallesz*), *Buckedabbekay* (Buivydžių?), *Narssatay* (Nartaučių?) kaimai, likę Vokiečių pusėje (t. y. Livonijos), Platonio, Vešėtinio, Kivės, Vilkijos upeliai, kapinės. 1557 m. kovo 10 d. Žygimanto Augusto privilegijoje, kuria jis leido Vilniaus vaivadai, Šiaulių laikytojui Mikalojui Radvilai Juodajam gausiai apdovanoti savo tarnybininką Mikalojų Maškovskį, vykdžiusį valakų reformą Šiaulių valsčiuje, nurodomi padovanoti 4 kaimai: Daunoravo (*Давнорова*) [Daunorava], Nartulevo (*Нартолтева*) [Nartaučiai], Vičiuskaičevo (*Вицюскаичева*) ir Vitoltevo (*Витолтова*) [Vytaučiai]. Tokiu būdu čia susiformavo privatus Daunoravos dvaras (Vasiliauskas E., *Joniškio krašto dvarai: Didžioji ir Mažoji Daunora-*

vos, Bertaučiai, Satkūnai, Klaipėda, 2017, p. 22–24).

Daunoravos dvaro valdos Nartaučių kaimas, sprendžiant iš XVIII–XIX a. kartografinės medžiagos – planų, buvo įsikūręs Platonio upelio kairiajame krante, prie senojo Joniškio–Jelgavos vieškelio (kairėje pusėje), o XX a. pradžioje keletas sodybų įsikūrė ir dešiniajame krante. 1786 m. sudarytame Mažosios Daunoravos dvaro valdos plane kairiajame Platonio krante, Nartaučių kaime sužymėtos 6 sodybos, o abiejuose upės krantuose – laukai (su išplėtota trilauke sistema) (1 pav.). Sugretinus 1786 m. ir vėlesnių planų informaciją, matyti, kad per čia nuo seno (labai tikėtina ir nuo XIII a.) ėjo kelias iš Mintaujos link brastos Platonio upelyje ir toliau link žiemgalių Sidabrės pilies. Vėliau, XVI a., įkūrus naują Daunoravos dvarą ir nutiesus naują vieškelį, šio kelio reikšmė sumenko.

Istoriniuose šaltiniuose gana išsamiai surašyti Nartaučių kaimo valstiečių ūkiai: 1651–1685 m. nurodoma 9–12 ūkių (nuo ¼ iki ¾ valako), 1785–1797 m. – 5–6 ūkiai (valdos dydis nedetalizuotas, tik nurodytas gyvenančių šeimos narių, parobkų skaičius ir amžius, laikomų gyvulių skaičius), 1846–1860 m. – 4 ūkininkų ir 2 daržininkų ūkiai (nurodyta vertė rubliais, valdos dydis, surašyti trobesiai), 1864 m. valdų išpirkimo sąraše – 4 ūkininkų (daugiau kaip 31–34 dešimtinių) ir 2 daržininkų (per 6–7 dešimtinių) ūkiai (Vasiliauskas E., *Joniškio krašto dvarai: Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, p. 39–40, 42–43, 46, 52, 62, 190–191). Taigi, pakankamai medžiagos ateityje vystyti etnoarcheologijos tyrimus. XVIII a. – XX a. I pusėje kaime kaip ir visoje Daunoravos dvaro valdoje gyveno evangelikų liuteronų latvių tautybės ūkininkai.

2016–2020 m. BRIAI (E. Vasiliauskas) bei Latvijos universitetas (J. Kursytė) vykdė kompleksinį projektą „Lietuvos latviai. Daunorava".



1 pav. Mažosios Daunoravos dvaro valdos 1786 m. plano fragmentas. LVVA, f. 1100, ap. 13, b. 1089, l. 22.

Fig. 1. A fragment of the 1786 plan of Mažoji Daunorava demesne

2019 m. rugsėjo 30 – spalio 15 d. vykusios archeologinės ekspedicijos metu ketinta lokalizuoti Nartaučių radimvietę, surinkti radinius, nustatyti jų chronologiją. Žvalgytame paviršiuje buvo arimai, žiemkenčiai, bendras žvalgytas plotas kairiajame krante – 0,85 ha (plotai 1–2), dešiniajame – 0,5 ha (plotai 3–4), bendras – 1,35 ha. Radinių koncentracijos vietoje – sodyboje 13 (kaimas neturi adresų) buvo iškasti du 2x2 m dydžio šurfai, ištirtas bendras 4 m^2 plotas. Tyrimuose dalyvavo savanoriai iš Joniškio istorijos klubo „Žiemių pradas „Simkala", Nartaučių kaimo ūkininkas.

Kairiajame Platonio krante, ***plote 1***, sodyboje 13, iš gyventojų ir žvalgymų metu buvo surinkti: XIII a. pasaginė segė zoomorfiniais galais (2 pav.), pasaginės segės storėjančiais galais pusė, trikampio formos pakabutis su



0 2 cm

2 pav. XIII a. pasaginė segė zoomorfiniais galais. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 2. A 13th-century penannular brooch with zoomorphic terminals



0 3 cm

3 pav. XIX a. vaistų matavimo indelis. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 3. A 19th-century medicine measuring cup



0 3 cm

4 pav. XIX a. vaistų matavimo indelis. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 4. A 19th-century medicine measuring cup

grandinėlės dalimi, diržo apkalas, klevo formos pakabutis, XVI a. uždari signetiniai žiedai ir jų fragmentai (6), XVII a. žiedinės segės (3), sidabrinė kilpelė rūbams susegti, diržo skirstiklis, sagtelė, 2 kryželiai, grandinėlės dalis, 2 dirbinių fragmentai, 2 antpirščiai, žvangutis nuo kamanų, pilko akmens galąstuvo dalis, XVI–XVII ir XIX a. monetos (LDK Žygimanto Augusto 1557 m. pusgrašis (1), Zigmanto III Vazos 1620, 1??? m. dvidenariai (2), Jono Kazimiero Vazos 1666 m. (1), Livonijos Kristinos Augustos Vazos 1657 m. (1), Karolio XI 1662–1664, 16?? m. (4), Livonijos nenustatyti šilingai (2), Rygos Zigmanto III Vazos 1593 m. trečiokas (1), nenustatytas Rygos šilingas (1), Rusijos imperijos nenustatytos 2 kapeikos (1)), XIX a. pabaigos – XX a. pradžios švininė plomba, XIX a. svarelis (?), 2 vaistų matavimo indeliai (3, 4 pav.), knygos apkalo fragmentas, 3 sagos (viena – tarpukario Lietuvos Respublikos saga su Vyčiu), XVI–XVIII a. žiestos kaimiškos, oksidacinės glazūruotos ir neglazūruotos keramikos, puodyninių koklių šukių.

XIII a. dirbinių (pasaginių segių) koncentracijos vietoje ir monetų koncentracijos vietos aplinkoje buvo iškasti du 2x2 m dydžio šurfai (įžemis pasiektas 30–57 cm gylyje). Šurfe 1 fiksuotas iki 15 cm storio XVI–XVII a. kaimavietės sluoksnis su degėsiais, keramika, gyvūnų kaulais, peiliuku (?), įžemis – rudas molis pasiektas 45–57 cm gylyje, o šurfe 2 – archeologiškai vertingo sluoksnio ir radinių nerasta.

Kartografavus radinius šiame plote galima išskirti keletą horizontų – XIII a. (gyvenvietės?) ir XVI–XIX a. kaimavietės, įsikūrusios prie minėto senojo Joniškio–Jelgavos vieškelio brastos per Platonį. Vienoje vietoje, dirbamo lauko apačioje, link buvusios Platonio upelio senvagės, buvo pasklidusios 1557–1666 m. monetos. Kitos sodybos (11) gyventojas perdavė laukuose rastą VIII–XI a. kryžinio smeigtuko galvutę. Ši vieta nebuvo žvalgyta.

Plote 2 į PV nuo ploto 1 vienoje koncentracijos vietoje surinkti VIII–XI a. grandinėlių laikiklis nuo smeigtuko, XIII a. kirvelio formos pakabutis (5 pav.), trilapio formos grandinėlių laikiklis, diržo apkalas, XVI a. piniginės apka-

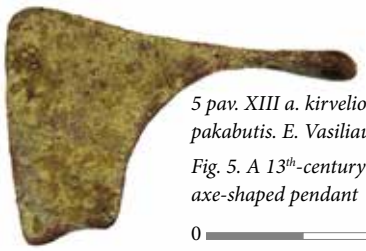

5 pav. XIII a. kirvelio formos pakabutis. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 5. A 13th-century axe-shaped pendant

0 2 cm

las, apskritimo formos dirbinys, XX a. I pusės monetos (Lietuvos Respublikos 1925 m. 20 centų, Latvijos Respublikos 1938 m. 1 santimas); kitoje koncentracijos vietoje – pasaginės segės adata, Prancūzijos XIV a. II pusės – XV a. skaičiavimo žetonas – pakabutis nuo kaklo vėrinio (6 pav.), 2 monetos (XVII a. Jono Kazimiero Vazos šilingas, TSRS 1940 m. 5 kapeikos). Tarp šių radimviečių 1786 m. plane pavaizduotas drenažo griovys, įgilinimas matyti ir LiDAR nuotraukoje. Tikėtina, kad šioje vietoje būta VIII/XI–XIII/XV a. laidojimo vietos (?). Taip pat tikėtina, kad čia galėjo būti 1921 m. rasto lobio–aukos vieta (?). Arimas 2019 m. spalį žvalgymų metu keliose vagose buvo išverstas iki įžeminio rudo molio – čia žmonių kaulų nerasta.

Žvalgytas ***plotas 3*** – kaimo P dalyje, dešiniajame Platonio krante, Romos imperijos Marko Aurelijaus 172–173 m. sestercijos (7 pav.) radimvietėje. 2019 m. žvalgymų metu rasta daug įvairių XX a. II pusės šiukšlių bei keletas įdomesnių XX a. radinių – 1911 m. pakabutis su šuns identifikaciniu numeriu, šovinio gilzė. ***Plote 4*** rasta XX a. II pusės įvairių šiukšlių ir Rusijos imperijos 2 kapeikos. Išdžiūvusio Platonio upelio vagos dugne rasta II Pasaulinio karo laikų vokiečių signalinio pistoleto (LP–42 modelis) dalis (trūko vamzdžio).

VIII/XI–XIII/XV a. ir XVI–XIX a. Nartaučių radimvietė papildo informaciją apie apylinkių priešistorę bei Daunoravos dvaro valdos (apie 2622 ha) archeologinį kompleksą. VIII/



0 2 cm

6 pav. Prancūzijos XIV a. II pusės – XV a. skaičiavimo žetonas – pakabutis nuo kaklo vėrinio. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 6. A French second half of the 14th–15th-century jeton – necklace pendant



0 2 cm

7 pav. Romos imperijos Marko Aurelijaus 172–173 m. sestercija. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 7. A Roman Empire Marcus Aurelius 172–173 sestertius



0 5 cm

8 pav. XVII a. žiesto puodo pakraštėlis iš sodybos 13. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 8. The rim of a 17th-century hand thrown pot from country home 13

XI–XIII a. radiniai būdingi Žiemgalai. Regiono apgyvendinimo klausimams spręsti vertingi kai kurie atsitiktiniai radiniai – Marko Aurelijaus sestercija bei Prancūzijos skaičiavimo žetonas. Surinkta XVII a. kaimiška (tradicinė) (8 pav.) bei oksidacinė glazūruota ir neglazūruota (vadinamoji miestų) keramika, puodyniniai kokliai

niekuo nesiskiria nuo magdeburginiame Joniškio mieste rastųjų, o tai liudija periferijos (kaimo) ryšius su didžiausiu mikroregiono prekybos ir amatų centru. Mokslinių požiūriu vertinga ir XVI–XVII a. numizmatinė medžiaga (registruota 16 monetų) mikroregiono piniginei apyvartai, o XIX a. vaistų matavimo indeliai – medicinos istorijai nagrinėti.

Norint nustatyti šios Nartaučių radimvietės paminklų pobūdį, chronologiją ir teritoriją tikslinga atlikti papildomus žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus.

The field survey of Nartaučiai village

Nartaučiai village (Joniškis District, N Lithuania) is already mentioned in 15th–16th-century written sources. The 1426 agreement concerning the border between the Grand Duchy of Lithuania and Livonia mentions the villages of *Wallesz* (Valiūnai), *Buckedabbekay* (Buivydžiai (?)), and *Narssatay* (Nartaučiai (?)), which remained on the Livonian side. The 1557 privilege of Sigismund II Augustus awarding a demesne mentions 4 villages: *Давнорова* (Daunorava), *Нартолтева* (Nartulevo, Nartaučiai), *Вицюскаичева* (Vičiuskaičevo), and *Витолтова* (Vitoltevo, Vytaučiai). Judging from the 18th–19th-century cartographic material for Daunorava demesne, the old village of Nartaučiai was founded on the left stream bank of the Platonis, near the old Joniškis – Jelgava (*Mitau*) highway (Fig. 1).

In 2019, a field survey (a total of 1.35 ha) was conducted in Nartaučiai village. Two 2x2 m test pits were excavated at the site of a find concentration on plot 13 and a 16th–17th-century village site layer up to 15 cm thick was identified. The 8th/11th–13th/15th-century and 16th– 19th-century Nartaučiai find spot (about 70 items) supplemented the information about the area in prehistory and the Daunorava manor archaeological complex (about 2600 ha). The 8th/11th–13th-century finds (brooches, pendants, etc.) were characteristic of Semigallia (Figs. 2, 5). The collected 17th-century rustic and oxidation glazed and unglazed (so-called urban) ceramics (Fig. 18) and the 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln)* did not differ in any way from those found in the Magdeburg city of Joniškis, which attests to the ties between the periphery (villages) with the largest microregional trade and craft centre. There were also rarer artefacts: a Roman Empire Marcus Aurelius 172–173 sestertius (Fig. 7), a French second half of the 14th–15th-century jeton (Fig. 8), and 19th-century medicine measuring cups (Figs. 3, 4). The 16th–17th-century numismatic material (16 registered coins) is also interesting in respect to the microregion's monetary circulation.

Liudvikas Vasiliauskas

Žvalgymai būsimo geležinkelio vietoje Panevėžio rajone

2019 m. rugpjūčio–lapkričio mėnesiais atlikti žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai į suprojektuotos „Rail Baltica" europinio standarto geležinkelio linijos atkarpos Kaunas–Lietuvos–Latvijos valstybės siena statybos vietą patenkančiuose spėjamų Barklainių kapinyno (Panevėžio r., Ramygalos sen.) ir Papušių pilkapių bei Papušių senovės gyvenvietės (Panevėžio r., Panevėžio sen.) vietose. Abi vietos lokalizuotos 2015 m. žvalgant būsimo geležinkelio trasą (R. Vengalis). Barklainiuose minimi aptinkami žmonių kaulai su įkapėmis (*VAK*, b. 31, p. 148–151), Papušiuose minimi pilkapiai, vadinami Milžinkapiais (Tarasenka P., *Lietuvos archeologijos medžiaga*, Kaunas, 1928, p. 205), rasta